

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Фінансовий менеджмент дуже актуальний в наш час. Фінансам потрібне чітке регулювання та управління.

Фінансовий менеджмент – це комплексна система стійкості, надійності та ефективності управління фінансами. Вона містить формування і планування фінансових показників з дотриманням наукових підходів та принципів менеджменту, балансу прибутків та витрат, показників ефективності використання ресурсів, рентабельності роботи і товарів.

Незважаючи майже на столітню історію існування фінансового менеджменту, чіткого визначення поняття “фінансовий менеджмент” у зв’язку з різноманітними теоріями та концепціями досі немає. Відомо, що кожна економічна категорія має свій зміст, понятійне навантаження, займає саме їй відведене місце. І тому не буває більше чи менше важливих економічних категорій. Може змінюватися лише їх роль у суспільному житті.

Поняття фінансового менеджменту поєднує в собі дві категорії “фінанси” та “менеджмент” і безпосередньо стосується господарюючого суб’єкта. Фінанси за своїм економічним змістом – складова економічних явищ та процесів, економічної системи в цілому. В теорії фінансів немає єдиної думки щодо визначення фінансів. Так більшість економістів радянського періоду звужено трактує фінанси, відводячи їм роль розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту в процесі відтворення. Це, на їх погляд, зумовлено тим, що у теоретичному плані на стадії будівництва комуністичного суспільства сфера дії фінансів має звужуватися разом із звуженням товарно-грошових відносин, які повинні поступово відмирати. А визнання дії закону вартості та інших економічних законів з’являлося поступово. Дане визнання мало місце лише в другій половині ХХ століття. В економічній теорії та теорії фінансів сьогодні переважає трактування фінансів як системи економічних, грошових, виробничих відносин. Згідно з цими теоретичними положеннями спочатку існують економічні, грошові відносини, потім на них накладається категорія фінансів, з чого і виводиться її економічна суть. Але пізнання економічних відносин поза їх кількісного вимірювання за допомогою грошового вимірника неможливе. В цьому зв’язку неможливо визначити межу фінансів в економічній системі.

Фінанси в Україні розглядають як економічну категорію у системі грошових відносин, що відображають створення, розподіл і використання фондів фінансових ресурсів (на макрорівні – валового внутрішнього продукту й національного доходу, на мікрорівні – виручки й прибутку) для задоволення суспільних інтересів та потреб.

У країнах з розвинутою ринковою економікою принципи та методи управління фінансами підприємства як спеціалізована сфера – “фінансовий менеджмент” – виділилися ще на рубежі ХІХ–ХХ ст. В Україні фінансовий менеджмент набуває все більшої актуальності, оскільки з формуванням ринкових засад в економіці суттєво змінюється роль управління фінансами підприємств. На жаль, на сьогодні не існує єдиного визначення поняття “фінансовий менеджмент”. Незважаючи на те, що у світовій практиці фінансовий менеджмент може святкувати вже свій столітній ювілей як окрема галузь теоретичних та практичних знань, в Україні мова про нього зайшла в 90-х роках минулого століття. Сам термін прийшов до нас із зарубіжної практики. Так, С.Ф. Бріггем визначає фінансовий менеджмент як одну з трьох взаємопов’язаних галузей фінансів: “...підприємницька діяльність у проведенні фінансових операцій з практичним управлінням фірмою включно”, поряд із діяльністю на ринку грошей і капіталу та галуззю інвестицій. При цьому він зазначає, що фінансовий менеджмент є найширшою з трьох галузей і важливою сферою діяльності в усіх видах бізнесу, враховуючи банки й інші фінансові інститути, та різні підприємства. Але при цьому варто мати на увазі, що пряме перенесення зарубіжних підходів, що використовуються у фінансовому менеджменті, на наші підприємства неможливе з огляду на специфічні умови розвитку вітчизняного ринку, досить нестійким законодавством, в тому числі й проблемами оподаткування, відмінностями між міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Значна увага проблемам фінансового менеджменту приділяється в російській літературі, але при цьому також не спостерігається єдиного концептуального підходу до самого визначення, а також головного завдання та функцій. Так фінансовий менеджмент розглядають як науку управління фінансами підприємства, що спрямована на досягнення його стратегічних та тактичних цілей. М.Н. Крейніна дає наступне визначення фінансового менеджменту: “наука про управління відносинами, що формуються в процесі виробництва”. Хотілося б заперечити, адже фінансовий менеджмент охоплює не лише ті відносини, які формуються у сфері виробництва та реалізації продукції, а й ті відносини, що наприклад, можуть виникати з приводу формування структури капіталу підприємства, зокрема доцільності використання позикового та залученого капіталу, чи з приводу розподілу прибутку та розробки дивідендної політики, і ряд інших. Фінансовий менеджмент передбачає управління активами підприємства, управління капіталом, а також управління формуванням, розподілом та використанням фінансових результатів діяльності. Не зовсім повним з цієї точки зору є визначення фінансового менеджменту як управління фінансами, тобто як процесу управління грошовим оборотом, формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємств.

У дослідженні суті фінансів панують дві концепції: розподільча та відтворювальна.

Розподільча концепція обмежує сферу дії фінансів розподільчою стадією відтворення, в той час як фінанси опосередковують рух валового внутрішнього продукту на всіх стадіях відтворювального циклу. Крім того, в розподільчих відносинах беруть участь різні економічні категорії.

Найбільш обгрунтованою є друга концепція, вона за своїм змістом поглинає першу (розподіл є однією із сторін відтворення). Відтворювальна концепція поєднує розподільчі та виробничі відносини, досліджує фінанси у тісному зв'язку з кругооборотом виробничих фондів, процесами створення і розподілу новоствореної вартості. Але варто підкреслити, що роль фінансів на кожній стадії відтворювального процесу має свої відмінні риси, виявляється по-різному.

Рух вартості валового внутрішнього продукту в чинній практиці характеризується двома сторонами: цільове відокремлення коштів у фондах фінансових ресурсів, яке спрямоване на відтворення ВВП; цільове спрямування коштів до фондів фінансових ресурсів, яке здійснюється з метою підтримки збалансованості й пропорційності відтворювального процесу.

Єдиною суттєвою ознакою фінансів підприємств, яка відрізняє їх від інших економічних категорій, є формування і використання фондів фінансових ресурсів у процесі руху вартості товарів, робіт, послуг. Отже фінанси підприємств – це система економічних відносин, що функціонують у сфері товарно-грошового обігу, мають розподільчий характер, пов'язані з формуванням і використанням фондів фінансових ресурсів у процесі руху вартості валового внутрішнього продукту. Виникнення фінансів підприємств у вітчизняній науці радянських часів пов'язано з появою та розвитком госпрозрахунку, коли вперше виникла необхідність вивчення і розуміння процесів руху грошових засобів. Хоча дослідження відособленого грошового обігу підприємств вважалося неприйнятним (Ф.Міньков, В.Дьяченко та інші вчені). Проте подальший розвиток госпрозрахунку призвів до посилення впливу прибутку на виробництво, на необхідність дослідження фінансового механізму. Саме в цей період А.Бірман, Д.Аллахвердян та інші вчені починають розглядати фінанси як важіль ефективного управління економікою в цілому і підприємством. Сучасні вітчизняні вчені, серед яких А.Поддєрьогін, М.Коробов, А. Шермет та інші, визначають фінанси підприємств як самостійну сферу фінансової системи держави, що охоплює широке коло грошових відносин, пов'язаних з формуванням та використанням капіталу, доходів, грошових фондів у процесі їх кругообороту і які виражені у вигляді різних грошових потоків.

Зарубіжні вчені в науковій літературі з фінансів та фінансового менеджменту не приділяють уваги такому теоретичному питанню, як зміст фінансів підприємств. Вони, як правило, зводять це питання до практичної управлінської функції (так званий “процедурний аспект”). Поняття менеджменту і фінансів, незважаючи на чималу історію науки, сьогодні остаточно не з'ясовані. Не викликає сумніву французьке походження даного поняття як процесу управління та англо-американське походження терміна. Причому його застосовують, як правило, в тому випадку, коли йдеться про бізнес. Хоча воно означає певну функцію, сферу діяльності людей, науку.

В найбільш загальному плані термін “менеджмент” означає управління, керівництво, завідування тощо. Тому, можна сказати, що менеджмент являє собою цілеспрямований вплив на діяльність всіх працівників організації для успішного досягнення встановлених цілей шляхом продуктивного використання наявних ресурсів.

Поєднуючи поняття “фінанси” та “менеджмент”, можна визначити фінансовий менеджмент як процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання та оптимізації обороту його грошових коштів з метою найбільш повної реалізації цілей підприємства.